

NOKTALAMA

1. Nokta (.)

Cümlenin sonuna konur.

“Çocuklar bahçede oynuyor.”

Kısaltmaların sonuna konur.

“Dr. Ayhan Bey tanıdığımızdır.” (doktor)

Sayılardan sonra sıra bildirmek için konur. (-ıncı, -inci anlamında)

“Yarışmada 1. olmuş.” (birinci)

Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

“Yazar, 10.10.1973 tarihinde doğmuş.”

Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur.

“Okulumuz sabah saat 08.30’da açılıyor.”

2. Virgül (,)

Eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur.

“Rıfki akıllı, çalışkan, terbiyeli bir öğrencidir.” (sıfatların arasına)

“Çantasına kitabını, defterini, kalemını özenle yerleştirdi.” (nesnelerin arasında)

Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.

“Ülkemi seviyorum, insanlarımı tanıyorum, kendimi biliyorum.”

Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur.

“Arkadaşları, yarın yazılımız var!”

Bir kelimenin kendisinden sonra gelen kelime veya kelime gruplarıyla yapı ve anlam bakımından bağlantısı olmadığını göstermek için konur.

“Genç, doktorlar yardım istedi.”

Cümlede ara sözlerin başına ve sonuna konur.

“Yazar, Ömer Seyfettin, sade bir Türkçe ile yazmıştır.”

Özne ile yüklem arasına başka öğeler girmişse öznenin sonra kullanılır.

“Kitap, kültürel birimi nesillerden nesillere aktarmak çok önemli bir köprü görevindedir.”

Bir durum, düşünce veya soruya kabul veya reddetmek için kullanılan “evet, hayır” gibi sözcüklerden sonra kullanılır.

“Evet, bu kitabı ben yazdım.”

3. Noktalı Virgül (;)

Cümle içinde virgülle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur.

“Bu bölgede genellikle erkek çocuklara Ali, Tuğrul, Cem; kız çocuklara ise Fatma, Aynur, Demet adları verilir.”

Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.

“Eşek ölür, semeri kalır; insan ölür eseri kalır.”

Virgülle ayrılmış örnekleri farklı örneklerden ayırmak için konur.

“Türkiye, Almanya; Ankara, Paris.”

Kendilerinden önceki cümleyle ilgi kuran “ancak, yalnız, fakat, lakin, çünkü, yoksa, bundan dolayı, sonuç olarak, bununla birlikte, öyleyse” vb. bağlaçlarından önce konur.

“Dün seni kütüphanede çok bekledim; ama gelmedin.”

4. İki Nokta (:)

Kendisinden sonra örnek verilecek cümlelerin sonuna konur.

“Anlatılanlardan şunu anladım: Sanat topluma geliştirir.”

Kendisinden sonra açıklama yapılacak cümlelerin sonuna konur.

Doğrudan yapılan aktarmalarda, aktarılan söz ya da yazıdan önce konur.

Öğretmenimiz: “Planlı çalışanlar başarılı olur.” dedi.

İki noktadan sonraki açıklama bağımsız bir cümle ise, bu cümlelerin ilk harfi büyük; iki noktadan sonraki açıklama tek tek örneklerden oluşursa, ilk harf küçük olur.

“Bahçede tür tür çiçekler vardı; gül, karanfil, lâle, menekşe...”

Babam: “Ödevlerini yapmadan uyumayın.” dedi.

5. Üç Nokta (...)

Tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur.

“Karşımızda yemyeşil bir ova...”

Alıntılarda; başta, ortada ve sonda alınmayan kelime ve bölümlerin yerine konur.

“... Demek ki edebiyat bir toplumun vazgeçilmezlerindedir.”

Sözün bir yerde kesilerek geri kalan bölümünde okuyucunun hayal gücüne bırakıldığını göstermek ya da ifadeye güç katmak için konur.

“Evin bahçesinde yeşil çimenler, büyük gövdeli çınar ağaçları, rengârenk çiçekler...”

Örneklerin, durumların anlatılanların devamının olduğunu bildirmek için kullanılır.

“Bu bölgede her türden ağaç bulunur: kayın, çınar, çam...”

Açıklanmak istenmeyen bilgilerin yerine kullanılır.

“Savcı ... hakkında soruşturma açmış.”

6. Soru İşareti (?)

Soru bildiren cümle veya sözlerin sonuna konur.

“Bu şiiri kim yazmış?”

Bilinmeyen yer, tarih, vb. durumlar için kullanılır.

“Yunus Emre (? - 1320) dilimizi çok iyi kullanırdı.” (Doğumu bilinmiyor anlamındadır.)

Soru cümlesi veya ifadesi olmadığı hâlde soru anlamını taşıyan ifadelerden sonra da soru işareti konur.

“Adınız?”

“Doğum yeriniz?”

Bir bilginin şüpheyile karşılandığı veya kesin olmadığı durumlarda soru işareti parantez (ayraç) içinde kullanılır.

“1496 (?) yılında doğan sanatçı birçok eser vermiştir.”

7. Ünlem İşareti (!)

Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümlelerin sonuna konur.

“Yeter, susun artık!”

“Allah Allah!” Nerede çocuk?

Hitapların ve seslenmelerin sonuna gelir.”

“Ey Türk Gençliği!”

Parantez içindeki ünlem (!) işareti söylenilene inanılmadığı, alay edildiği anlamını verir.

“Rıfkı, sınıfın en akıllı (!) öğrencisidir.”

8. Kısa çizgi (-)

Satıra sığmayan kelimeler bölünürken satır sonuna konur.

“Kitap okumanın değerini bilmeyen ulusların ileri gitmesi olanaksızdır.”

Cümlede ara sözcükleri ve ana cümleleri ayırmak için kullanılır.

“Bu filmi - film seyretmeyi çok severim - geçen yıl izlemiştim.”

Dil bilgisinde ve ekleri ayırmadan kullanılır. Fiil köklerinden de sonra kullanılır. Eklerden önce gelir.

gitmek ® git

bak - iş - in

-den, -ki, -lık...

İki kelime arasında “ve, ile” anlamında ya da gruplarına göreviyle kullanılır.

“Eser 1923 - 1938 arasındaki siyasal yaşamımızı anlatıyor.”

“Türk ile Azerbaycan ilişkileri gelişiyor.”

9. Uzun çizgi (–)

Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır.

– Bu araba senin mi?

– Evet!

– Niçin buraya bıraktın?

– Başka yer bulamadım...

10. Tırnak İşareti (“ ”)

Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içinde yazılır.

Atatürk öğretmenlere:

“Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır.” dedi.

Özel olarak belirtilmek istenen (vurgulanan) sözler tırnak içine alınır.

“Ülkemizde “çevre” konusunda yetişen duyarlı olan kişi pek az.”

Tırnak içine alınan başlıklardan sonra kesme işareti kullanılmaz.

“Nutuk”u okudunuz mu?

11. Kesme işareti (')

Özel isimlere getirilen çekim eklerini ayırmak için kullanılır.

“Atatürk’ün Türkiye’si çok gelişti.”

Özel isimlere getirilen yapım ekleri kesme işaretiyle ayrılmaz.

“İzmirli bu olaya çok sevinmişti.”

(İzmirli ® yanlış. İzmirli ® doğru)

Kısaltmalara getirilen ekler kesme işaretiyle ayrılır.

“23 Nisan 1920’de TBMM’nin açılışı yapıldı.”

Bir harf veya ekten sonra gelen ekleri ayırmada kullanılır.

“Alfabemizde u’dan önce t harfi vardır.”

m(metre), l(litre), km(kilometre) gibi kısaltmalardan sonra kesme işareti kullanılmaz.

“Yüz kg. lık yükü taşıdı.”

Sayılarla getirilen ekleri ayırmak için konur.

“Şirketimizin 50. yılını kutladık.”

Özellikle belirtilmek ve gösterilmek istenen harf veya kelimedenden sonra kesme işareti getirilir.

“Bağlaç olan ile’nin yerine ve getirilebilir.”

12. Yay parantez (ayraç) işareti (())

Yazının veya sözün aslında olmayıp, sonradan eklenmiş, açıklayıcı kelimeleri, söz gruplarını, sözün söylendiği anda olup biteni belirtmek için kullanılır.

“Bu kitabı (Nutuk) herkes okumalı.”

Tiyatro eserlerinde konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak için kullanılır.

Adam: (Hafif gülümseyerek) Beni duymadın mı?

Kadın: (Dikkate almıyormuş gibi davranarak) Ne dediniz?

Alıntıların aktarıldığı eseri veya yazarı göstermek için kullanılır.

“Cumhuriyet fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister.”

13. Düzeltme İşareti ()

Yazılışları bir, anlamları ve okunuşları ayrı olan kelimeleri ayırt etmek, inceltmek ve okunuşları uzun olan ünlülerin üzerine düzeltme işareti konur.

adem (yokluk) , âdem (insan)

adet (sayı) , âdet (gelenek, alışkanlık)

alem (bayrak) , âlem (evren)

hal (pazar yeri) , hâl (durum)

Yabancı dillerden Türkçe'mize giren birtakım kelime ve eklerde “g, k, l” ünsüzlerinin ince okunduğunu göstermek için bu ünsüzlerden sonra gelen “a ve u” sesleri üzerine düzeltme işareti konur. Hangi harfin üzerine konursa o harfi ve o harften önceki harfi ince okutur.

“hikâye, dükkân, kâğıt, kâr, ahlâk, hilâl, üslûp, istiklâl, lâle, felâket, rûzgâr...”

YAZIM (İMLÂ) KURALLARI

1. Büyük Harflerin Yazımı

Yazıda cümlenin ilk kelimesi büyük harfle başlar.

Sanat, toplumun gelişmesine yardımcı olur. Düşünce üretimine katkıda bulunur. İnsanı disipline eder.

Şiirdeki mısraların her birinin ilk harfi büyük harfle başlar.

Uzak çok uzağız şimdi ışıktan

Çocuk sesinden gür ve sarmaşıktan

Dönmeyen gemiler olduk açıktan

Adımızı soran arayan var mı

Gazete ve dergi adlarını her kelimesi büyük yazılır. Ancak “gazete ve dergi” kelimeleri cins isim olduğundan küçük yazılır.

“Hürriyet gazetesi, Analitik dergisi...”

Kitap adlarının ve yazı başlıklarının her kelimesi çoğunlukla büyük harfle yazılır.

Bahar ve Kelebekler, Beyan Zambak...

Başlıklarda geçen “ve, ile, veya” bağlaçlarıyla “mi soru eki” küçük harfle yazılır.

Leyla ile Mecnun, Mavi ile Siyah, Turfanda mı Turfanda...

Rakamla başlayan cümlelerde rakamdan sonra gelen kelime büyük harfle başlamaz.

“Yazar ilk eserini 2001 yılında yayınlamış.”

Cümle içinde başkasından aktarılan ve tırnak içine alınan cümleler büyük harfle başlar.

Öğretmenimiz: “Dilini tutmasını bilen, başarının yolunu bulmuştur.” dedi.

İki noktadan (:) sonra gelen cümleler büyük harfle başlar.

Sıfatlar ikiye ayrılır: Niteleme ve belirtme sıfatları.

Ünlem (!) işaretinden sonra büyük harfle başlanır.

“Eyvah! paramı düşürmüşüm.”

Üç noktadan sonra (...) büyük harfle başlanır.

“Karşımızda masmavi bir deniz... Turistler de bu manzarayı çok seviyor.”

Soru işaretinden sonra (?) büyük harfle başlanır.

“Niçin gülüyorsun? Bana da anlatsana!”

Kişi adlarından önce ve sonra gelen saygı sözleri, unvanlar ve meslek adları büyük harfle başlar.

Sayın Ahmet Bey, Dr. Ayşe Hanım

Kurum, müessese, kuruluş isimleri birden fazla kelimededen oluşuyorsa, her harfi büyük yazılır.

Türk Dil Kurumu, Milli Eğitim Bakanlığı...

2. Yer Adlarının Yazımı

Yer adları (kıta, ülke, bölge, il, ilçe, köy, semt, cadde, sokak vb.) büyük harfle başlar.

Asya, Avrupa, Türkiye, Türkmenistan, Karadeniz, İç Anadolu Bölgesi, Yakın Doğu, Atatürk Bulvarı, Mehmet Akif Ersoy Caddesi, Karanfil Sokak...

Yer adlarında ilk isimden sonra gelen deniz, nehir, göl, dağ, boğaz v.b. tür bildiren ikinci isimler küçük harfle başlar.

Marmara denizi, Meriç nehri, Tuz gölü, Erciyes dağı...

İkinci isim, özel isme dahil ise ve ikisi birden kastedilen kavramı karşılıyorsa, ikinci isim de büyük harfle başlar. Çünkü bunlarda ikinci isim kullanılmadığı takdirde söz konusu yer adı anlaşılmaz. Örneğin Çanakkale Boğazı: Sadece Çanakkale Boğazı, Van Gölü, Ağrı Dağı, Gülek Geçidi, Muş Ovası...

Mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak adlarında geçen mahalle, meydan, bulvar, cadde, sokak kelimeleri büyük harfle başlar ve ayrı yazılır.

Çiçekçi Mahallesi, Gülistan Caddesi, Menekşe Sokak.

İki veya daha fazla kelimededen oluşmuş yer adları (il, kasaba, köy) bitişik yazılır.

Eskişehir, Çanakkale, Boğaziçi

Dağ, tepe, akarsu, göl, deniz adları da bitişik yazılır.

Uludağ, Akdeniz, Yeşilirmak, Acıgöl

3. Kısaltmaların Yazımı

Kısaltmaların yazılışlarına ve okunuşuna dikkat edilmelidir. Çünkü ekler kısaltmaların okunuşuna göre gelir. İki tür kısaltma vardır:

Tek kelimededen yapılan (küçük harflerle) kısaltmalar:

“Sokak” kelimesi, “sk.” şeklinde kısaltılır ve ek getirildiğinde kelimenin açık okunuşu esas alınır. (sokak’tan ® sk. ’tan)

Birden fazla kelimededen oluşan kısaltmalar:

Her kelimenin ilk harfi alınarak oluşmuştur.

Okunuşu; her ünsüz harften sonra “e” ünlüsü getirilerek olur. Ekler ise son harfin okunuşuna göre getirilir.

TDK’nin (Te De Ke’nin)

Birden fazla kelimededen oluşan isimlerin kısaltmasında; baş harflerin yanında bazı seslerin de kısaltmaya eklendiği durumlarda, kısaltma bir kelime gibi okunur ve ekler de bu kelimenin okunuşuna göre gelir.

BOTAŞ’ın, TÜBİTAK...

4. Sayıların Yazımı

Sayılar rakamla ya da yazı ile gösterilir. Açık ve kesin kurallar olmamakla birlikte nerede rakam, nerede sayıların kullanılacağına dair bazı kalıplar oluşmuştur.

Edebî metinlerde, yazıyla gösterilen rakamların her kelimesi ayrı yazılır.

“Cumhuriyet bin dokuz yüz yirmi üçte ilân edildi.”

Ticarete ait (çek, senet v.b.) evraklarda bitişik yazılır.

“Hesabına yalnız beşyüz seksenbeş milyon lira yatırılmış.”

5. Yön İsimlerinin Yazımı

Yön isimleri bir yer adının başında onu belirtir durumda kullanılıyorsa büyük harfle başlar.

Güney Amerika, Batı Anadolu, Orta Asya

Yön isimleri yalnız başlarına veya bir isimden sonra, isimlerin yönlerini bildirecek şekilde kullanılırsa küçük harfle başlar.

“Soğuk hava kütlesi kuzeyden gelecek.”

“Türkiye'nin doğusu, batısından daha dağlıktır.”

Ara yönler bitişik yazılır.”

“Rüzgâr kuzeydoğudan esecek.”

6. Tarihlerin Yazımı

Cümle içinde geçen ay ve gün adları küçük harfle başlar.

“Arkadaşlarla Haziran ayının ilk pazartesi günü toplanma kararı aldık.”

Belli bir tarihi bildiren ay ve gün adları büyük harfle başlar.

“10 Kasım 1938 Perşembe günü yaşama veda etti.”

Aylar ve günler yazıyla olduğu gibi rakamlarla da gösterilebilir.

10 Kasım 1938 10.11.1938 10/11/1938

Tarihlerde ayların adı yazılırsa gün ve yıl bildiren, sayılar nokta ve çizgi ile ayrılmaz.

23 Nisan 1920 tarihi,

23 Nisan 1920 ve 23/Nisan/1920 şeklinde yazılamaz.

7. Ayrı Yazılan Birleşik Kelimeler

Birleştirmede yer alan kelimeler kendi anlamlarını koruyorsa, bu tür birleşik kelimeler ayrı yazılır.

“ada balığı, ağustos böceği, Ankara keçisi, Arnavut kaldırımı, açık öğretim, yarım küre, Kutup Yıldızı ...”

İkilemeler ayrı yazılır. Araya hiçbir noktalama işareti getirilemez.

“Arabamız ağır ağır ilerliyordu.”

“Çocuğun yeşil yeşil gözleri vardı.”

“Büyük küçük, eğri bögürü, ufak tefek, yalan yanlış, eski püskü...”

“Ev, ocak, yurt” kelimelerinin sona geldiği sözler ayrı yazılır.

Yayın evi, sağlık ocağı, öğrenci yurdu...

8. Bitişik Yazılan Birleşik Kelimeler

Birleştirmede yer alan kelimeler kendi anlamlarını korumuyorsa (benzetme yoluyla oluşturulan birleşik kelimeler) bitişik yazılır.

gelinparmağı (üzüm), kuşburnu (bitki), altınbaş (havlu), aslanagzı (çiçek), yeşilbaş (ördek), kedigözü (lâmba) ...

Ses düşmesi meydana gelerek birleşik kelime oluşursa bunlar bitişik yazılır.

pazar ertesi ® *pazartesi*

kayın ana ® *kaynana*

kayıp etmek ® *kaybetmek*

Pekiştirme sıfatları bitişik yazılır.

Masmavi, yemyeşil, kıpkırmızı, tertemiz...

“Üst, üzeri” kelimeleriyle biten sözler bitişik yazılır.

akşamüstü, öğrenci, insanüstü, olağanüstü, doğa üstü,

9. “Ki” lerin Yazımı

İlgi zamiri olan “-ki” nin yazımı:

Kendisinden önce ya da sonra belirtilen bir ismin yerini tutar. Bitişik yazılır.

“Benim boyum uzun seninki kısa.”

“Üzerindeki çok yakışmış.”

Sıfat yapım eki alan “-ki” nin yazımı:

İsimlere getirilir ve eklendiği kelimeyi sıfat yapar. Bitişik yazılır.

“Bahçedeki çiçekleri kim suluyordu?”

Bağlaç olan “ki” nin yazımı:

Bu “ki” başlı başına bir kelime olduğundan kendinden önceki ve sonraki kelimelerden ayrı yazılır.

“Duydum ki unutmuşsun, gözlerimin rengini!”

10. “De” lerin Yazımı

Hâl eki olan “de” nin yazımı:

Sesli ve sessiz uyumlarına uyarak dört şekilli olarak kullanılır; -da, -de, -ta, -te.

Yani ünsüz uyumundan etkilenir, cümleden çıkarılınca cümlenin anlamı bozulur, cümlede dolaylı tümleç veya zarf tümleci görevinde kullanılır. Bitişik yazılır.

“Evde kimse yoktu”

“Bu kitapta güzel konular işlenmiş.”

Bağlaç olan “de” nin yazımı:

Başlı başına bir kelimedir. Ünsüz uyumundan etkilenmez; yani “-ta, -te” şeklinde yazılmaz. cümleden çıkarılırsa cümlenin anlamı bazen değişirse de anlam bozulmaz. Ayrı yazılır.

“Bence sen de haklısın!”

“Salih de gelseydi.”

“Kardeşim evde de yok.”

11. Soru Ekinin (mi) Yazımı

Soru eki mı, ünlü uyumundan etkilendiği için “mi, mu, mü” şekillerine girebilir. Yani dört şekilde bulunur. Kendinden önceki kelimedenden ayrı yazılır. Kendinden sonraki ekler “mi” ye bitişik yazılır.

“Bu kitap senin mi?”

“Bu filmi daha önce izlemiş miydiniz?”